

УДК: 159.9.078.4:316.4.063:316.774

М. В. Курлюк

ORCID iD 0000-0003-0449-2615

ПРОГРАМА ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЧИННИКА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Викладено логіку дослідження внутрішньогрупової взаємодії як соціально-психологічного чинника інтернет-залежності підлітків. Зокрема, було розглянуто такий аспект інтернет-залежності, як залежність від соціальних мереж. В якості малої соціальної групи для дослідження було обрано: шкільний клас та сім'ю. Проаналізовано цілі етапів та обгрунтовано методи дослідження. Представлено проект програми емпіричного дослідження. Показано практичну значимість.

Ключові слова: внутрішньогрупова взаємодія; інтернет-залежність; методи дослідження; соціальна мережа.

Вступ. У наш час Інтернет і, зокрема соціальні мережі, посідають значне місце в житті підлітків. Це пов'язано з тим, що в соціальній мережі підліток відкриває для себе нові можливості, які включають в себе: поінформованість у різних сферах життя, розширення меж спілкування, програвання різних ролей, задоволення потреб в повазі й самоповазі, приєднанні до групи, емоційному насиченні, різнобічній творчій самопрезентації та самовираженні. Проте, надмірне захоплення Інтернетом та соціальною мережею може призвести до формування залежності.

Залежність від соціальної мережі – це різновид Інтернет-залежності, що проявляється у надмірному використанні соціальних мереж, з метою втечі від реальності через зміну власного психічного стану.

Дослідженням внутрішньогрупової взаємодії займалися такі дослідники, як: Т. Лірі, Е. Мейо, Я. Морено, К. Левін, М. Дойч, та Т. Лутошкін, які і заклали основу сучасного розуміння природи внутрішньогрупових процесів у соціальній групі, і продемонстрували можливості роботи з нею. У працях В. Посохової, Т. Вакуліч, О. Жичкіної, Т. Ісакової, І. Соловійової, та Х. Турецької, приводиться аналіз чинників Інтернет-залежності підлітків. У свою чергу, особливості прояву залежності від соціальних мереж досліджуються: С. Андреассен, М. Гріффітсом, О. Камінською, К. Портер, Дж. Мітчелл. Однак, незважаючи на наявні розробки, проблема інтернет-залежності потребує подальшого дослідження, що підтверджується стрімким поширенням цього явища, яке спостерігається в сучасному світі.

Відповідно до цього, ми розробили програму емпіричного дослідження, що дозволяє дослідити ступінь вираженості інтернет-залежності в цілому, та залежності від соціальних мереж – зокрема.

Отже, метою статті є представлення програми емпіричного дослідження, визначення його основних етапів та методів.

Аналіз дослідження. Об'єктом нашого дослідження було визначено: інтернет-залежність як форма адиктивної поведінки підлітків. *Предмет дослідження:* внутрішньогрупова взаємодія як чинник залежності підлітків від соціальної мережі. *Мета дослідження:* теоретично обгрунтувати та емпірично перевірити роль внутрішньогрупової взаємодії як чиннику Інтернет-залежності підлітків від соціальної мережі, та розробити відповідні рекомендації.

Вибірка: підлітки 8-11-х класів спеціалізованої школи № 89. Даний віковий інтервал був обраний нами для дослідження, оскільки часто під вплив віртуального середовища як адиктивного агента попадають саме підлітки, які не мають особистісних ресурсів для протистояння його дії, що призводить до втрати зв'язку з реальністю та негативних наслідків у різних сферах життя особистості.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу психологічної літератури дослідити зміст, причини, та чинники виникнення Інтернет-залежності підлітків.

2. Визначити особливості внутрішньогрупової взаємодії як фактору Інтернет-залежності підлітків.

3. Проаналізувати явище залежності від соціальної мережі.

4. Розробити рекомендацію, спрямовану на подолання Інтернет-залежної поведінки підлітків.

Виходячи із зазначеного вище, спробуємо представити програму емпіричного дослідження (див. Табл. 1), виокремивши основні етапи дослідження та визначивши відповідний інструментарій, адекватний меті та поставленим завданням.

Розглянемо більш детально етапи емпіричного дослідження, їх цілі та обгрунтуємо обрані методи.

Мета I етапу дослідження: визначити у підлітків схильність до Інтернет-залежної поведінки у соціальній мережі. Для досягнення цієї мети пропонується наступний інструментарій:

1. Шкала залежності від соціальної мережі Facebook (С. Андреассен). Спрямована на до-

Програма емпіричного дослідження

Мета етапу	Використані методи
I етап	
Визначення у підлітків схильності до Інтернет-залежної поведінки у соціальній мережі	1. Шкала залежності від соціальної мережі Facebook (С. Андреассен); 2. Самостійно розроблена анкета для збору інформації стосовно особливостей використання Інтернету та соціальних мереж підлітками; 3. Опитувальник для визначення міри захопленості Інтернетом (В. Посохова).
II етап	
Виявлення особливостей взаємодії підлітків у шкільному класі	1. Методика оцінки рівня психологічного клімату колективу (А. Лутошкін); 2. Методика «шкала психологічного благополуччя» (К. Ріфф, адаптована Н. Лепешинським); 3. Методика Соціально-психологічної адаптації Роджерса-Даймонда (СПА), адаптована К. Осницьким; 4. Оцінка стосунків підлітка з класом (Є. Рогов).
III етап	
Визначення специфіки внутрішньосімейних відносин в родині	Опитувальник «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3), адаптований Г. Ейдемлером, М. Городновою і А. Лідере.
IV етап	
Оцінювання специфіки внутрішньогрупової взаємодії підлітків, схильних до залежності від соціальної мережі.	1. Методи інтерпретації, систематизації та узагальнення емпіричних даних; 2. Методи математичної статистики (критерій Колмогорова – Смірнова, обчислення кореляції Пірсона, критерію Т- Ст'юдента, проведення регресійного аналізу).
V етап	
Розробка рекомендацій, спрямованих на подолання залежності підлітків від соціальної мережі.	Аналіз, синтез та узагальнення, методи психологічної корекції.

слідження наявності залежності від соціальної мережі (Andreassen C. S., 2012, с. 501–517). В нашому випадку ми адаптували методику під іншу соціальну мережу – Вконтакті. Згідно із результатами дослідження UMG International (Ukrainian Marketing Group) ця соціальна мережа є найбільш популярною серед української молоді.

2. Самостійно розроблена анкета, спрямована на збір інформації стосовно особливостей використання Інтернету та соціальних мереж підлітками. Вона також дозволяє визначити специфіку розвитку інтернет-залежності з врахуванням віку, статі, досвіду використання Інтернету, того, в повній чи неповній сім'ї вони виховувалися.

3. Опитувальник для визначення міри захопленості Інтернетом (В. Посохова). Його шкали дають можливість визначити три статуси підлітка, залученого до Інтернет-простору, а саме: 1) статус вільного користувача; 2) перед залежність; 3) власне залежність. В основі розподілу лежить: рівень дезадаптації у реальному житті, тривалість перебування в мережі (Посохова В. В., 2006, с.156).

Вказані методики дозволять нам різнобічно дослідити ступінь вираженості інтернет-залежності в цілому, та залежності від соціальної мережі – як її окремого виду, зокрема.

Мета II етапу: виявити особливості взаємодії підлітків у шкільному класі. Для реалізації поставленої мети нами був обраний такий методичний інструментарій :

1. Методика оцінки рівня психологічного клімату колективу (А. Лутошкін). Дозволяє визначити сформованість групи як колективу, вказати рівень сприятливості або несприятливості учнівського колективу, а також дослідити згуртованість (Лутошкін А. Н., 1988);

2. Методика «шкала психологічного благополуччя» (К. Ріфф, адаптована Н. Лепешинським). Дасть нам можливість дослідити: психологічне благополуччя, позитивні стосунки підлітка, прийняття себе, автономію, управління оточенням (Лепешинський Н. Н., 2007, с. 24–37);

3. Методика Соціально-психологічної адаптації Роджерса-Даймонда (СПА), адаптова-

на К.Осницьким. Дасть нам можливість визначити: ескапізм (втечу від проблем), адаптацію/деадаптацію, прийняття/неприйняття інших, емоційний комфорт та домінування/підкорення. (Осницкий А. К., 2004, с. 43-56).

4. Оцінка стосунків підлітка з класом (Є.Рогов). Методика дозволить виявити три можливих «типи» сприйняття індивідом групи: індивідуалістичний, прагматичний, колективістський (Рогов Е. И., 2000).

Вказані методики допоможуть нам визначити особливості взаємодії підлітків у шкільному колективі та в подальшому дослідженні визначити зв'язок цих особливостей із залежністю від Інтернету та соціальної мережі.

Мета III етапу дослідження: визначити специфіку внутрішньосімейних відносин в родині. Для цього ми обрали опитувальник «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3), адаптований Г. Ейдемилером, М. Городноюю і А. Лідере (Эйдемиллер Э. Г., 2006). Даний опитувальник спрямований на дослідження сімейної структури. Він допоможе нам оцінити:

Рівень сімейної згуртованості, що визначає ступінь емоційного зв'язку між членами сім'ї. При максимальній вираженості цього зв'язку вони емоційно взаємозалежні, при мінімальній – автономні і дистанційовані один від одного.

Для діагностики сімейної згуртованості використовуються такі показники: «емоційний зв'язок», «сімейні межі», «прийняття рішень», «час», «друзі», «інтереси та відпочинок».

Сімейну адаптацію, що розуміється як гнучкість або ригідність сімейної системи до пристосування та змін під впливом стресогенних чинників і характеризується показниками «лідерство», «контроль», «дисципліна», «правила та ролі у сім'ї».

Запропонований опитувальник також дозволить проаналізувати те, як підлітки в даний час сприймають свою сім'ю, і якою б вони хотіли її бачити.

Розбіжність між сприйнятою реальністю та ідеалом визначає ступінь задоволеності та психологічний клімат існуючої сімейної системи.

Мета IV етапу: оцінити специфіку внутрішньогрупової взаємодії підлітків, схильних до залежності від соціальної мережі. Будуть використані методи інтерпретації, систематизації та узагальнення емпіричних даних. А також методи математичної статистики: критерій Колмогорова – Смірнова, обчислення кореляції Пірсона, критерію Т-Ст'юдента, проведення регресійного аналізу. Це дозволить нам якісно та кількісно проаналізувати отримані результати, вказавши на ті особливості внутрішньогрупової взаємодії в шкільному класі та сім'ї, які призводять до формування залежності від соціальної мережі.

Мета V етапу дослідження: розробити рекомендації, спрямовані на подолання залежності підлітків від соціальної мережі. Методи: аналіз, синтез та узагальнення, методи психологічної корекції. Це дасть змогу виробити засоби для вирішення проблеми Інтернет-залежності підлітків.

Висновки. Представлено проект програми дослідження внутрішньогрупової взаємодії як соціально-психологічного чинника інтернет-залежності підлітків. Визначено етапи дослідження, алгоритми отримання результатів дослідження, надійність та вірогідність яких забезпечена використанням взаємодоповнюючих методів, адекватних об'єкту, предмету, меті і завданням дослідження, та застосуванням методів кількісного та якісного аналізу отриманих емпіричних даних. Отримані результати та запропоновані практичні рекомендації можуть бути використані у лекційних курсах з медіапсихології, уроків медіаосвіти, вікової та педагогічної психології, у процесі професійної підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів та практичних психологів. А також в діагностичній, профілактичній і корекційній роботі соціально-психологічних служб та шкільних психологів.

Література

1. **Лепешинский Н. Н.** Адаптация опросника «Шкалы психологического благополучия» К. Рифф / Н. Н. Лепешинский / Психологический журнал. – 2007. – № 3 – с. 24–37.
2. **Лутошкин А. Н.** Эмоциональные потенциалы коллектива / А. Н. Лутошкин. – М. Педагогика. – 1988.
3. **Осницкий А. К.** Определение характеристик социальной адаптации / А. К. Осницкий // Психология и школа. – 2004. – № 1. – С. 43-56.
4. **Посохова В. В.** Особенности житевого планирования интернет-залежной молодежи / В. В. Посохова. Текст: дис. канд. наук. – Київ, 2006. – с. 157.
5. **Рогов Е. И.** Настольная книга практического психолога / Е. И. Рогов // Система работы психолога с детьми разного возраста. – М., 2000.
6. **Эйдемиллер Э. Г.** Семейный диагноз и семейная психотерапия. Учебное пособие для врачей и психологов / Эйдемиллер Э. Г., Добряков И. В., Никольская И. М.. – СПб: Речь, 2006. – 352 с. – (Изд. 2-е, испр. и доп).
7. **Andreassen C. S.** Development of a Facebook Addiction Scale // Psychological Reports 110 (2). – P. 501-517. – 2012.
8. **Andreassen, C. S.** (2012) Development of a Work Addiction Scale. Scand J Psychol. 53 (3), 265-272, DOI 10.1111/j.1467-9450.2012.00947.

Курлюк М. В. ПРОГРАММА ИССЛЕДОВАНИЯ ВНУТРИГРУППОВОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КАК СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ФАКТОРА ИНТЕРНЕТ-ЗАВИСИМОСТИ ПОДРОСТКОВ

Представлено логіку дослідження взаємодії в групі як соціально-психологічний фактор інтернет-зависимости подростков. В частности, был рассмотрен такой аспект интернет-зависимости, как зависимость от социальных сетей. В качестве социальной группы для исследования были выбраны: школьный класс и семья. Проанализированы цели этапов и обоснованы методы исследования. Представлен проект программы эмпирического исследования. Показана практическая значимость.

Ключевые слова: внутригрупповое взаимодействие; интернет-зависимость; методы исследования; социальная сеть.

Kurliuk M. RESEARCH PROGRAM OF INTRA-GROUP INTERACTION AS A SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTOR OF INTERNET-ADDICTION IN ADOLESCENCE

The article describes the logic of study of intra-group interaction as a socio-psychological factor of internet-addiction in adolescence. In particular, social media addiction is studied as a form of Internet addiction. The school class and family are chosen as small social groups for the study. Adolescence is defined as an age when young people are more inclined to internet-addiction, because they don't have personal resources to react in a proper way to the influence of internet, that affects their connection with reality, and causes negative outcomes in different spheres of their life.

Goals of the stages and research methods are analyzed. The project of the program of empirical research is presented. It is shown that on the basis of this program recommendations focused on the correction of internet-addiction can be suggested. Also, practical significance is presented. It is said that received results and suggested recommendations can be used in lectures of media psychology, lessons of media education, social and educational psychology. Also in the process of professional preparation and qualification improvement of pedagogues and psychologists, in psychological assessment, correction and prevention work of socio-psychological services and practice of school psychologists.

Keywords: internet addiction; intra-group interaction; methods of research; social media.

Рецензенти

Мілютіна К. Л. – д. психол. н., проф.,

Петрунько О. В. – д. психол. н., ст. наук. співроб.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2015

Прийнято до друку 28.05.2015

УДК: 316.62

А. А. Варягіна

ORCID iD 0000-0002-4677-340X

ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ МОЛОДІ В СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖАХ

Присвячено дослідженню можливостей застосування соціальних інтернет-мереж в процесі громадської участі молоді. Розкрито причини привабливості, аналізуються функції та особливості соціальних інтернет-мереж в якості майданчиків з комунікації молодих людей, місця пошуку однодумців, реалізації свого права на участь в громадсько-політичному житті держави. Названі форми громадської участі в соціальних інтернет-мережах. Зазначена роль соціальних інтернет-мереж в процесі формування громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: громадська інтернет-участь; громадська участь молоді; молодь; соціальні інтернет-мережі.

Вступ. Кардинальні зміни в Українській державі супроводжується складним і суперечливим процесом становлення та функціонування численних громадських організацій і об'єднань як елементів соціальної структури громадянського суспільства. Разом з тим, соціологічні дослідження показують, що українці віддають перевагу

здійсненню громадської участі не стільки у складі зареєстрованих організацій, скільки самостійно або у складі неформальних об'єднань. Так, За даними досліджень, у діяльності офіційних громадсько-політичних організацій бере участь не більше 5% населення України (Життєві цінності, пріоритети та проблеми українців, 2011, с. 4). При цьому, досвід